

Издениүүчү Осмоналиева Сабира Чоёновнанын «ЖОЖдордун педагогикалык факультетинде болочоктогу мугалимдердин жазуу маданиятын өркүндөтүүнүн илимий негиздери» деген темада 13.00.02 – окутуунун жана тарбиялоонун теориясы менен методикасы (кыргыз тили) адистиги боюнча педагогика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазылган кандидаттык диссертациялык ишине

РАСМИЙ ОППОНЕНТТИН ПИКИРИ

Диссертациялык иш Б. Осмонов атындагы атындагы Жалал-Абад мамлекеттик университетинде аткарылган.

Илимий жетекчи - п.и.д., профессор Сакиева Сайипжамал Салайдиновна.

Диссертациялык иш киришүүдөн, үч баптан жана алардан чыккан тыянактардан, жалпы корутунду жана практикалык сунуштардан турат.

Биринчи бап “Болочок мугалимдердин жазуу маданиятын өркүндөтүүнүн теориядагы жана практикадагы абалы” деп аталып анда жазуу маданиятын өркүндөтүүнүн теориялык, практикалык абалы иликтенген.

Биринчи баптын биринчи бөлүмү “Жазуу маданияты - болочоктогу мугалимдердин социалдык-руханий жана кесиптик - функционалдык маданиятынын бир шарты катарында” деп аталып, ЖОЖдордун окутуучуларынын талапка ылайык жазуу маданиятынын мүнөздөмөлөрүн ачып берген. Жазуу чеберчилиги келечектеги мугалимдин коммуникативдүүлүгү, сынчыл ой жүгүртүүсү, маалыматты талдоо жана синтездөө жөндөмү сыяктуу негизги компетенцияларын калыптандырууга өбөлгө түзөөрүн белгилеген.

Биринчи баптын экинчи бөлүмү “Жазуу маданиятынын дидактикалык белгилери, болочоктогу мугалимдин жазуу маданиятын өнүктүрүүнүн критерийлери жана моделдери” аталышында болуп, анда диссертант жазуу маданиятынын дидактикалык белгилери, болочок мугалимдин жазуу маданиятын өнүктүрүүнүн критерийлери жана моделдерин талдаган, тыянактуу ойлорун сунуштаган

Ал эми биринчи баптын үчүнчү бөлүмү “Болочоктогу мугалимдин жазуу маданиятын өнүктүрүүнүн окуу-нормативдик, илимий-методикалык адабияттарда, окуу китептеринде берилиши” деп аталат. Мында изилдөөчү жазуу чеберчилигин жогорулатуунун илимий-методикалык адабияттардагы, окуу китептериндеги, нормативдик документтердеги абалына обзор берип, негиздүү жыйынтыктарын чыгарган. Ал: “Жогорку окуу жайынын башталгыч класстын болочок мугалимдерин даярдоочу кафедраларынын окуу пландарында түздөн-түз жазуу маданиятын өркүндөтүүчү предметтер жок, болгону кээ бир предметтердин алкагында иш алып баруу аракеттери жүрүүдө. Анын

натыйжасында, жазуу маданиятынын маани-маңызы, орду, аткара турган функциясы так, даана байкалбай келүүсүндө калууда, - деген талчысыздынуусун билдирип, - мамлекеттик стандартка жазуу маданиятын өзгүчө предмет катары киргизүү маселесин эске аласа", - деген сунушун жана бир топ илимий жактан аныктаган сунуштарын берет.

Экинчи бап "Болочок муталимдердин жазуу маданиятын өркүндөтүү боюнча жүргүзүлгөн педагогикалык эксперимент анын натыйжаларына" арналган. Ичкилөөнүн методологиясы жана методдору, ичкилөөнүн материалдары жана экспериментти уюштуруу, ичкилөөнүн жүрүшү жана жыйынтыктары аталышындагы 3 бөлүмдөн турат. Мында 2021-жылдан 2024-жылдын декабрь айына чейин Кыргызстандын түштүгүндөгү үч жогорку жайынын (Б.Осмонов атындагы ЖАМУ, А.Мырсабеков атындагы ОшМПУ, БатМУ) педагогикалык факультеттеринин башталгыч кластардын болочок муталимдерине жүтүзүлгөн эксперимент аракеттеринин натыйжасын чыгарган. Экспериментке тартылган башталгыч класстын болочок муталимдери 2021-2022-окуу жылында 1-курс, 2022-2023-окуу жылында 3-курс, 2023-2024-окуу жылында 4-курс болуп, 3 жылдык мөөнөт ичинде бөлгөн кыштарын жүргүзгөн.

Үчүнчү бап "Болочоктогу башталгыч класстын муталимдеринин жазуу маданиятын өркүндөтүүнүн технологиялары" деп аталып, мазмунду: Болочоктогу башталгыч класстын муталимдеринин жазуу маданиятын өркүндөтүүнүн уюштуруу-педагогикалык жана илимий маңызын мүнөз ахналары, Болочок муталимдердин жазуу маданиятын өркүндөтүүнүн методдору жана методикалык вариациялары, Болочок муталимдердин жазуу маданиятын өркүндөтүүнүн технологиялары деген 3 бөлүм аркылуу ачып берген.

Ичкилөөнүн актуалдуулугу төмөндөгүлөр менен аныкталган:

Жазуу маданиятын башталгыч бөлгөн берүүдө маанилүү ролду ойнойт жана балдардын өсүүсү үчүн көптөгөн артыкчылыктарга ээ. Жазуу окуучулардын маанилердин жана колдун так жана координациясына кайрылган таяны калет да, жазуу, сүрөт тартуу жана кайрылган таяны менен жаратып, башка табиаттардын калыптанышына түздөн-түз таасир этет. Бул эстетикалык табиатты өөрчүтүп, сулуулукту бөлгөн жандоону өркүндөтөт. Бул өсүштөн карыган эмес актуалдуу темалар арналган.

Жазуу өнөрү бүтүмү такан кылып, көптөгөн максаттарга жетүүгө жардам берет. Кал жазынын жандоону жазууну окууну гана жандооткондон, өтүнө болгон жандоонда артырат. Окуучуларга жазуу аркылуу өз ойларын жана сезимдерин билдирүүгө мүмкүнчүлүк берет. Бул чыгармачылар ой жүгүртүүгө жана фантазияга өбөлгө сүрөт. Үчүрдөгү башталгыч мектеп окуучулары ичкилөө жандоону муктаждыгына эске аласа, ичкилөөнүн актуалдуулугунан кабар берет.

Жазуу маданиятынын болуусу башталгыч билим берүүдө маанилүү ролду ойноп, балдардын комплекстүү өнүгүүсүнө өбөлгө түзөт. Демек, бул багытта педагогикалык, психологиялык, методикалык изилдөө зарыл.

Албетте жогорку аталган актуалдуу ойлор учурда билим берүүдө жакшы жолго коюлган дешке болбойт. Билим берүү процессинде жазуу маданиятын башталгыч эле билим берүүдө эмес, негизги жана жогорку класс окуучуларында да калыптандыруу иши мыкты жолго коюлган дешке али эрте.

Изилдөөнүн илимий жаңылыгы жана теориялык мааниси:

- Диссертацияда жазуу маданиятын өркүндөтүүнүн ата мекендик жана чет өлкөлүк ыкмаларында болгон айырмачылыктар ачылган;

- Башталгыч класстардын болочок мугалимдеринин жазуу маданиятын өркүндөтүүнүн моделдери системалуу, ишмердик, аксиологиялык, рационалдык, маданий мамилелердин негизинде иштелип чыгып, татаал түзүмдүк компоненттерди (баалуулук-мотивациялык, когнитивдик, рационалдык-ишмердик, жана натыйжалуулук) камтыган татаал система катары конструкцияланган;

- Жазуу көндүмдөрүнүн үлгүлөрүнүн комплекси аныкталган: жазуу маданиятынын эволюциясын эске ала билүү (кенже мектеп окуучулары); рационалдык ишмердүүлүк аркылуу ар кандай деңгээлдеги жазуу системасында колдонулуучу тажрыйбаны жекелештире билүү (кенже мектеп жашындагы балдардын жазуу маданиятынын өзгөчөлүгүн аныктай билүү);

- Башталгыч класстардын болочок мугалимдеринин жазуу маданиятын өнүктүрүүнү камсыз кыла турган педагогикалык шарттар аныкталган жана негизделген. Башталгыч класстардын болочок мугалимдеринин кесиптик даярдоо жараянынын практикалык-ишмердик багыты сунушталган.

Изилдөөнүн теориялык мааниси башталгыч класстардын мугалимдеринин жазуу маданиятын өркүндөтүүнүн моделинин мүнөздөмөсү, педагогикалык кадрларды кесиптик даярдоонун теориясын байытуунун критерийлери жана баалоо базасы иштелип чыккан. Дагы бир мааниси башталгыч класстардын келечектеги мугалимдеринин кесиптик даярдоо процессинин теориялык-методологиялык негиздерин толуктоо, алардын жазуу маданиятын өнүктүрүүнүн илимий көз карашын иштеп чыгуу болгон.

Изилдөөнүн практикалык мааниси.

Башталгыч класстардын болочок мугалимдеринин жазуу маданиятын калыптандырууну үйрөтүүнүн илимий дидактикалык негиздери адистерди кесиптик даярдоо процессин илимий-методикалык жактан камсыздоого көмөк берет. Аларды тиешелүү методдор, ыкмалар, каражаттар, көндүмдөр менен байытууга жардам болот. Кесиптик билим берүүнүн педагогикалык каражаттарын арттырат, кесиптик-педагогикалык маданиятынын өнүгүшүнө

өбөлгө болот. Башталгыч класстардын болочок мугалимдеринин жазуу маданиятын өнүктүрүү деңгээлин аныктоо үчүн критерий жана баалоо аппараты болуу менен бирге, адистин кесиптик калыптанышына эксперттик баа берүүнүн бөлүгү катары да каралат.

Издөнүүчүнүн жеке салымы.

«Башталгыч класстын болочок мугалиминин жазуу маданияты» түшүнүгүнүн маңызын тактоодо, башталгыч класстын болочок мугалиминин жазуу маданиятын өркүндөтүүнүн педагогикалык шарттарын аныктоодо жана эксперименталдык негиздемеде, кесипкөйлүккө даярдоо жараянында башталгыч класстын болочок мугалиминин жазуу маданиятын өркүндөтүүнүн моделин иштеп чыгууда диссертанттын иликтөөсүнүн салымы бар.

Илимий жоболордун, жыйынтыктардын жана корутундулардын негизденүү даражасы. Диссертанттын ишинин натыйжалары илимий жактан негизделген. Диссертациянын максат жана милдеттерин чечүү үчүн тиешелүү изилдөө методдору пайдаланылган. Изилдөөдөн алынган натыйжалар тарыхый-логикалык жана методологиялык жактан системалуу, мазмундун жеткилүүлүгү менен ырааттуу мүнөздөлгөн.

Диссертациянын жыйынтыктарын басылмаларда чагылдыруунун толуктугу 12 илимий макалада чагылдырылган анын ичинде РИНЦ системасында катталган журналдарда 7 макаланын импакт фактору 0,1ден жогору.

Диссертациянын мазмунунда байкалган айрым мүчүлүштүктөр:

Эмгекте айрым компьютердик техникалык каталар, текстте айрым стилистикалык кемчиликтер кездешет. Бирок белгиленген мындай мүчүлүштүктөр принципалдуу мүнөзгө ээ эмес, алар изилдөөнүн жалпы деңгээлине таасир этпейт.

Сунуштар:

1. Башталгыч мектеп окуучусунун жазуу маданиятын калыптандырууну жогорку кесиптик билим берүүчү окуу жайлардын педагогикалык факультетинин студенттерине үйрөтүүдөгү сабактардын иштелмелери, колдонулуучу дидактикалык материалдардын, өз алдынча иштөө боюча көрсөтмөлөрдүн, нускамалардын, окутуу каражаттарынын үлгүлөрү кеңири сунушталып, аларды тиркеме катары берүү;
2. Башталгыч мектеп окучусунун балалык курагы, билим алуусу ата-эне менен тыгыз байланыштуу болгонун эске алып, болочок мугалимдерге окуучулардын жазуу маданиятын өркүндөтүүдөгү ата-энелер менен болгон биргеликтеги жумуштардын да дидактикалык өзгөчөлүктөрүн, маанисин көрсөтүү жагы эске алына.

Диссертациянын КРдагы УАКтын «Окумуштуулук даражаларды ыйгаруунун тартиби жөнүндөгү» Жобосунун талаптарына ылайыктуулугу

Осмоналиева Сабира Чоёновнанын педагогика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазылган кандидаттык диссертациясын өз алдынча аткарылган жана педагогика илими үчүн олуттуу мааниси бар изилдөө катары кароого болот. Осмоналиева Сабира Чоёновнанын “Жогорку окуу жайларынын педагогикалык факультетинин студенттерине окуучунун жазуу маданиятын калыптандырууну үйрөтүүнүн илимий дидактикалык негиздери” деген темадагы педагогика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазылган диссертациясы Кыргыз Республикасынын Президентине караштуу Улуттук аттестациялык комиссиясынын «Окумуштуулук даражаларды ыйгаруунун тартиби жөнүндө» жобонун № 11 пунктуна ылайык коюлган талаптарына толук жооп берет.

Осмоналиева Сабира Чоёновнанын 13.00.02 - окутуунун жана тарбиялоонун теориясы менен методикасы (кыргыз тили) боюнча педагогика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасына татыктуу деп эсептөөгө болот.

Расмий оппонент:

Джороев Ташболот Абдыхайымович
педагогика илимдеринин кандидаты, доцент,
Ош мамлекеттик университетинин
квалификацияны жогорулатуу борборунун
директору

Т.А. Джороевдин колун
тастыктаймын
Турдубаева

ОшМУнун кадрлар бөлүмүнүн башчысы Г.

Дата неступления отзоба

13.23.073

2025
О. Турдубаева

Ош Кыргыз мамлекеттик университети,
ГОСУДАРСТВЕННЫЙ УНИВЕРСИТЕТ им. И. АРАБАЕВА
Турдубаеванын тастыктаймын
ОПОНЕНТ